

УДК 331.823

С.О.ОБУХОВ, канд. військ. наук

Харківська державна академія міського господарства

АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

Сьогоднішня ситуація в Україні щодо небезпечних природних явищ, аварій і катастроф характеризується як дуже складна. Тенденція зростання кількості надзвичайних ситуацій, важкість їх наслідків змушують розглядати їх як серйозну загрозу безпеці окремої людини, суспільства, навколишнього середовища, а також стабільності розвитку економіки країни.

Згідно зі статтею 3 Конституції України життя та здоров'я людини, її безпека є найвищими соціальними цінностями, за забезпечення яких держава відповідає перед нею. Безпека людини і навколишнього середовища, їх захищеність від впливу шкідливих техногенних, природних, екологічних і соціальних факторів є неодмінною умовою сталого розвитку суспільства.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується все більш зростаючими суперечностями між людиною та навколишнім природним середовищем. У результаті економічного розвитку рівень антропогенного впливу на біосферу наблизився до критичного і загрожує незворотними наслідками для світової цивілізації в цілому.

Нинішній рівень природно-техногенної безпеки України значною мірою зумовлений надмірними техногенними навантаженнями на природне середовище. Найбільшого техногенного впливу зазнають індустріально розвинуті країни. Промислові регіони являють собою зони з надзвичайно високим ступенем ризику виникнення аварій та катастроф техногенного походження.

Цей ризик постійно зростає внаслідок підвищення частки застарілих технологій та обладнання, зниження темпів відновлення і модернізації виробництва. Зношеність основних виробничих фондів усіх галузей народного господарства України становить у середньому 50 відсотків. Потенційно небезпечні виробництва мають значну питому вагу в структурі промисловості України, на їх долю припадає майже третина обсягів випуску продукції.

За умов економічної кризи і браку коштів на підтримання техногенної безпеки дуже повільно і несвоєчасно здійснюється оновлення або заміна застарілих основних виробничих фондів, рівень зношеності яких наближається до критичного. У багатьох випадках антропогенна діяльність призводить до того, що потенційно небезпечні об'єкти господарювання з кожним роком стають все вразливішими до дії природних факторів, що збільшує небезпеку виникнення на них вторинних

техногенних надзвичайних ситуацій (НС). Поєднання факторів техногенної та природної небезпеки значно збільшує ризики виникнення надзвичайних ситуацій і посилює їх негативні наслідки.

Ключові завдання державної політики у сфері екологічної, техногенної безпеки і цивільного захисту населення на найближчу перспективу викладені у Посланні Президента України до Верховної Ради України “Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки” та Програмі дій Уряду України, схваленій Верховною Радою України.

Дані про надзвичайні події в Україні почали реєструватися з 1992р. Відсутність на той час відповідного класифікатора не давала змоги належним чином відтворювати статистику надзвичайних ситуацій. Діяльність МНС, створеного наприкінці 1996 р., розпочалася роботами із систематизації інформації про надзвичайні ситуації, паралельно розроблявся і відомчий класифікатор надзвичайних ситуацій, який було завершено в 1998 р. Створення цього документу дало можливість більш систематизовано виконувати реєстрацію та класифікацію НС.

В Україні за період з 1997 р. до кінця 2000 р. в різних надзвичайних подіях (побутові пожежі, ДТП, нещасні випадки на воді та випадки виробничого травматизму) загинуло близько 50 тис. осіб, з них у 2000 р. – понад 11 тис. осіб. За цей час зареєстровано близько 6,4 тис. надзвичайних ситуацій, у тому числі понад 2000 техногенного та майже 1000 природного характеру.

Матеріальні збитки, завдані народному господарству природними та техногенними НС, оцінюються сумою понад 3,1 млрд. грн., в тому числі близько 2,9 млрд. грн. (93%) становлять збитки від природних НС, 0,2 млрд. грн. (7%) – від техногенних НС.

Одним з найважливіших аспектів життя людини є проблема безпеки. Останнім часом ця проблема набуває все більшої гостроти. Це пояснюється особливостями нашого часу – погіршенням екологічної ситуації і в державі, і в усьому світі, загрозливими масштабами поширення наркоманії, туберкульозу, ВІЛ – інфекції в Україні. Суспільство зазнає великих втрат у вигляді людських жертв, матеріальних збитків, руйнування довкілля. Тому одним із головних пріоритетів у діяльності державних інституцій є запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, ефективна ліквідація їх наслідків. Необхідність систематизувати знання з безпеки людини та навчити її основ безпеки постала давно. Тому й виникла нова дисципліна “Безпека життєдіяльності”, вивчення якої організується на всіх рівнях і ланках освіти, оскільки виховання в людині навичок власної безпеки має розпочинатися з дитинства і три-

вати протягом усього життя. У 1995 р. у вищих навчальних закладах нашої держави введено викладання дисциплін “Безпека життєдіяльності” і “Цивільна оборона”. Провідні фахівці України (В.Кузнецов, В.Лук'янчиков, Й.Науменко та ін.) розробили концепцію “Безпека життя і діяльності людини”, що схвалена Міністерством освіти і науки України і використовується під час викладання згаданих дисциплін. Відповідно до цієї концепції рівень безпеки людини зумовлюють такі чинники:

- стан навколишнього середовища (довкілля, побут, транспорт, виробництво, соціальні відносини);
- державні системи підтримки безпеки людини (охорона здоров'я, пожежна охорона, цивільна оборона, органи правопорядку, охорона праці);
- індивідуальна захищеність особи (психофізіологічний стан, знання та вміння, індивідуальні засоби захисту).

Одним з показників безпеки життя і діяльності людини є стан її здоров'я. Встановлено, що здоров'я людини залежить від способу життя (близько 50%), стану навколишнього середовища (20-25%) та медичної допомоги (приблизно 10%). Тому тільки комплексний вплив на суб'єктивні (спосіб життя) та об'єктивні (стан навколишнього середовища, рівень медичної допомоги) чинники здоров'я сприятиме поліпшенню здоров'я кожної людини і нації в цілому.

З огляду на це основною метою навчання є:

- формування правильної соціальної позиції особи щодо власної безпеки та безпечної поведінки у повсякденні, в умовах виробництва та НС;
- засвоєння певних знань та вмінь щодо забезпечення безпеки в навколишньому середовищі, підготовка до дій при загрозі та в умовах НС з метою зменшення потенційно негативних наслідків.

Безпека життєдіяльності – молода дисципліна, вона тільки п'ять років викладається у вищих навчальних закладах. Однак уже можна зробити певні підсумки, внести деякі корективи щодо її викладання. Програма в цілому відповідає вимогам нашого часу. Проте досвід викладання цієї дисципліни у вищих навчальних закладах свідчить про необхідність внесення доповнень і коректив у самі програми й процес викладання.

1. “Надзвичайна ситуація” 2 2001; 4 2001. – К., 2001.

Отримано 19.12.2001